

יציאה לחוץ לארץ

נריאל שלם

מעלת הארץ

כתב הרמב"ם: "גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה, וכן הוא אומר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו". (הלכות מלכים פ"ה ה"י). ודבריו מבוססים על דברי הגמרא שמתארת שרבי אבא נישק את סלעי עכו "ר' אבא מנשק כיפי דעכו" (כתובות קיב ע"א).

יציאה לחוץ לארץ

בגמרא בגיטין (עו ע"ב) בסוגיית 'גט על תנאי' שהתנה אדם עם אשתו אם יחזור בתוך שלושים יום ממדינת הים. ומזכירה הגמרא שם שחכמים היו מלווים את חבריהם עד עכו בלבד "משום דאסור לצאת מארץ לחוצה לארץ!" ושם הגמרא דנה בשאלה האם עכו עצמה בתוך ארץ ישראל או לא. רש"י מסביר שתלמידי החכמים שבארץ ישראל היו מלווים את חבריהם שהגיעו מחוץ לארץ ללמוד תורה בארץ ולכן כשהיו שווים לביתם חבריהם תלמידי החכמים שבארץ ישראל היו מלווים אותם רק עד עכו, משום שלבני ארץ ישראל אסור לצאת מהארץ לחו"ל, ויוצא לפי רש"י שאסור לבקר בחו"ל ואפילו לזמן מועט שילך ללוות את חברו ויחזור מיד לאחר מכן¹. ונשאלת השאלה לאיזה דברים הותר לצאת מארץ ישראל?

הגמרא בעבודה זרה כותבת באיזה אופנים מותר לכהן להיטמא:

"הולכין ליריד של עובדי כוכבים, ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות, בתים ושדות וכרמים, וכותב ומעלה בערכאות שלהן, מפני שהוא כמציל מידם; ואם היה כהן - מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהם; וכשם שמטמא בחוצה לארץ, כך מטמא בבית הקברות. בבית הקברות סלקא דעתך? טומאה דאורייתא היא! אלא בית הפרס דרבנן. ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה, אמר רבי יהודה: אימת? בזמן שאין מוצא ללמוד, אבל בזמן שמוצא ללמוד - אינו

---

1. הרב אלישיב זצ"ל הקשה על פי גמרא זו שקשה על מה שכתב השלטי גיבורים' (שבועות, ריש פרק ג'): "...דכי היכי דהיציאה על מנת לשוב אינה עבירה, כך ההליכה על מנת לשוב אינה מצוה. דעיקר ההליכה והיציאה תלוי בדירה". ועיין בדברי הרב זילברשטיין שליט"א (בחישובי חמד על גיטין עו ע"ב) שניסה ליישב דברי השלטי גיבורים.

מטמא; רבי יוסי אומר: אפילו בזמן שמוצא ללמוד - יטמא, לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל, א"ר יוסי: מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן ללמוד תורה; ואמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יוסי...".

(עבודה זרה יג ע"א; וכן בגמרא בעירובין מו ע"ב²).

יציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ היא טומאה מדרבנן (טומאת ארץ העמים), והותר לכהן להיטמא לעניינים שונים בטומאה דרבנן למשל ל'דון ולערער עמהם', וכן לצאת 'ללמוד תורה' ו'לישא אישה'. ונחלקו רבי יהודה ורבי יוסי האם ההלכה נאמרה למרות שיכול ללמוד בארץ ישראל מפי רב אחר. ולהלכה נפסק כרבי יוסי שמותר משום "שאין אדם זוכה ללמוד מכל", ומביא רבי יוסי מעשה על 'יוסף הכהן' שהלך 'אחרי רבו' ללמוד בצידן שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל.

דעת השאלתות וסייעתו

התוספות בעבודה זרה (יג ע"א) ד"ה 'ללמוד תורה ולישא אישה' בתירוצם הראשון סוברים שנשיאת אישה ולימוד תורה הם מצוות חשובות (ומפנה התוספות לנאמר במסכת מגילה כז ע"א שמותר למכור ספר תורה רק לשני מצוות אלו), ולכן במצוות אלו אם בדעתו לחזור לארץ ישראל הותר לו לצאת, אבל אם אין בדעתו לחזור לארץ עליו נאמר דברי רבי חנינא "ברוך המקום שהרגו" (כתובות קיא ע"א). אולם בשאר המצוות של התורה גם אם יש בדעתו לחזור – אין לצאת מהארץ עבור זה. ויצא שלדעתם אסור לצאת מהארץ מלבד לצורך מצוות אלו ובתנאי שיחזור מיד לאחר מכן, כדעת הרמב"ם שיתבאר בהמשך.

אולם בפירושם השני על פי שאילתות דרב אחאי גאון כותבים: "וכל שכן לשאר מצוות שהם חשובות". ויוצא לפי השאלתות שיהיה מותר לכהן להיטמא בטומאה דרבנן גם לשאר מצוות. ומסתבר שהשאלתות מסביר שהדוגמאות שהגמרא נתנה הן דוגמאות של מצוות שעבורן מותר לישראל לצאת מהארץ (ולא יגרע שאר מצוות ממצוות אלו), ולא רק לעניין טומאת כהנים כפי שהבינו התוספות בפירושם הראשון.

2. בגמרא בעירובין הגרסה שונה מעת אולם ללא שינוי משמעות. "רבי יוסי אומר: אף בזמן שמוצא ללמוד נמי יטמא, לפי שאין מן הכל זוכה אדם ללמוד... ביוסף הכהן שהלך אצל רבו...".

ועוד, אפשר להבין מדברי השאילתות בשונה מדעת התוספות שסוברים שנשיאת אישה ולימוד תורה הן מצוות גדולות, אלא להפך דווקא מצוות אלו אפשר לקיים בארץ ללא קושי (וכי אין נשים בארץ? וכי אין תלמידי חכמים שראוי ללמוד מהם בארץ? אלא תירצו בגמרא שלא מן הכול זוכה ללמוד, אבל 'באמת' זה שקול לשאר מצוות) ואומר השאילתות שכל שכן שאר מצוות חשובות שאי אפשר לקיים אותן בארץ שיהיה מותר לצאת עבורן. וכמו שמוזכר בגמרא ביומא (לא ע"א) שניקנור הביא דלתות לבית המקדש ממצרים, (וניקנור היה מן החסידים כמבואר בפירוש המשניות לרמב"ם). וכמו מצוות כיבוד הורים, שמהגמרא בקידושין (לא ע"ב) משמע שלצורך מצוות כיבוד הורים מותר לצאת³, שמשמע מדברי רב אסי שאם הייתה אמו בחיים היה הדבר ראוי לצאת על מנת לכבד אותה.

וכדברי השאילתות פוסק הטור מדברי רבנו תם בסוגיית הפלגה בספינה פחות מג' ימים קודם השבת: "ולעניין דבר מצוה פירש רבנו תם: שכל מקום שאדם הולך כגון ל'סחורה' או ל'ראות פני חברו'⁴ חשיב הכל דבר מצוה, ואין חשובה דבר הרשות אלא כשהולך לטייל" (טור א"ח סימן רמ"ח).

ובדבריו גלום חידוש גדול, שמעבר לגדרי המצוות הרגילות (שבסוגיית הפלגה בספינה קודם השבת לדבר מצוה הותרו אליבא דרבינו תם) ישנם מעשים שאינם מוגדרים מצוות באופן הרגיל והמקובל, אולם הם "דבר מצווה" וגם עבורם אפשר להתחשב כמצווה לצרכים שונים בפסיקת הלכה, למשל: יציאה

3. שהרי רב אסי רצה לצאת לחוץ לארץ לקראת אמו, שאל את רבו רבי יוחנן בתחילה האם מותר לצאת מהארץ לחוץ לארץ וענה לו שאסור ולאחר מכן שאל האם לצורך כיבוד הורים – אמר לו שאינו יודע, לאחר כמה זמן שאל שוב האם מותר לצאת לכבד הורים ואמר לו רבי יוחנן 'נתרצית לצאת? המקום יחזירך לשלום' (רש"י מסביר שמשום שחשב שהוא רוצה לחזור בחזרה לגור בבבל), כשרב אסי שמע זו חשש שמא רבי יוחנן כועס עליו ולכן הלך לרבי אליעזר תלמידו של רבי יוחנן ושאל אותו האם לדעתו רבי יוחנן כועס עליו בכך שאמר לו "המקום יחזירך לשלום"? ורבי אלעזר אמר לו "חס ושלום" שהוא כועס עליו, שהרי אם היה כועס לא היה מברך אותו.

ולכן רבי אסי הבין שיכול הוא לצאת מהארץ כדי לקבל את אמו. תוך כדי שהוא היה בדרך הוא שמע שאמו נפטרה ואמר שאילולא ידע שהיא נפטרה לא היה יוצא.

4. לכאורה מהסוגיה בגיטין שחכמים ליוו את חבריהם עד עכו קשה משום שמה שונה מדין 'ראיית פני חברו' שלצורך זה מותר לצאת מארץ ישראל אפילו למרחק רב? ואולי אפשר להסביר שכבר קיים את מצוות הליווי, ואם כן פה זה רק יהיה עוד קצת הוספה – ובזה אין מצווה כלל או מצווה שאינה מצדיקה יציאה מהארץ, אבל להקביל פני חברו שעדיין לא ראהו – זה כן בגדר מצווה.

לסחורה ו'לראות פני חברו' וכל דבר שנעשה כ"דבר מצווה". וסובר רבינו תם שהדבר היחיד שמוגדר כדבר הרשות הוא כשהאדם הולך לטיול.

וכן הביא הרמ"א (סימן רמ"ח סעיף ד) בשם יש אומרים וכתב על הנוהג כן - "ואין למחות בידן הואיל ויש להם על מי שיסמוכו". וכן כתב המגן אברהם: "לטייל - אבל יצא להרויח או לראות פני חברו שרי דמקרי מצווה" (סימן תקלא, סעיף קטן ז). ודברי המגן אברהם 'להרויח' נסובים על סוגיית 'מגלחין במועד' המובאת במשנה במועד קטן (יג ע"ב) על 'הבא ממדינת הים' שנחשב כאחד האנשים שהותר לו להתגלח במועד. ובגמרא מובא שהמשנה איננה כדברי רבי יהודה שסובר ש'הבא ממדינת הים - לא יגלח, משום שיצא שלא ברשות'.

"ממדינת הים. מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא, רבי יהודה

אומר: הבא ממדינת הים - לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות. אמר

רבי: לטול - דברי הכל אסור, למזונות - דברי הכל מותר, לא נחלקו

אלא להרויחא. מר מדמי ליה כלשוט, ומר מדמי ליה כלמזונות..."

(מועד קטן יד ע"א)

רש"י על דברי ר' יהודה בד"ה 'מפני שיצא שלא ברשות' מסביר שהכוונה באדם שיצא על דעת עצמו, ובגלל שהוא לא יצא ברשות אחרים אלא יצא למדינת הים על דעת עצמו - לא נחשב שיצא באונס. אולם הרא"ש מביא את דעת הראב"ד שמעמיד את הסוגיה בעניין יציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ, ומכיוון שאסור לצאת לחוץ לארץ - נחשב שיצא שלא ברשות⁵. וכן מביא הטור (או"ח סימן תקל"א) בסוף דבריו את דעת הראב"ד שדווקא אם יצא לחו"ל לטיול לא יגלח, אבל אם יצא לטייל מחו"ל לחו"ל או בתוך ארץ ישראל אפילו לטיול מותר בגילוח.

אולם הטור בעצמו לא חילק כן, וכתב שמי שיוצא לטיול לא יגלח משום שאיננו מוגדר אנוס משום שיכול לבחור לא לצאת לטיול, לעומת מי שהולך להתפרנס ואפילו להתעשר, ולא חילק בין יצא מארץ ישראל לחו"ל לבין מחו"ל לחו"ל.

אולם השולחן ערוך (או"ח סימן תקל"א) פסק שמי שיצא מארץ ישראל לחוץ לארץ כדי לטייל נחשב 'דבר הרשות' ולכן לא יגלח במועד, וביאר המשנה ברורה (שם ס"ק יד) שסבר השו"ע כסברת הראב"ד שהאיסור נובע מצד יציאה מארץ

5. ויוצא לפי הראב"ד שאלבא דחכמים מותר לצאת מארץ ישראל לחו"ל כדי להרויח אף מעבר ל'מזונות' הנצרכים לו (וכדברי הרמב"ם שהתיר לצאת לסחורה). גדר ה'רווח' לא מוגדר בגמרא אולם רש"י מסביר שרווח הוא אפילו שיש לו הרבה נכסים והוא רוצה להרויח יותר.

ישראל לחו"ל, אבל אדם שיוצא מחו"ל לחו"ל או בתוך ארץ ישראל אפילו לטיול מותר משום שיצא בהיתר. והסיבה שאסרו לגלח למי שבא ממדינת הים לארץ ישראל מטיול היא משום שעשה זאת באיסור, שהרי אסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל לטיול אלא רק לצורך מצווה. (ונמצא שהשו"ע פוסק כרבינו תם וכיש אומרים ברמ"א וכמגן אברהם שמותר לצאת לריווח ולראות פני חברו). והמהרי"ט (קידושין לא ע"א) כתב שלזמן מועט מותר לצאת מן הארץ לכל צורך שהוא. ומסביר על מנהגם של חכמים בגמרא בגיטין ובקידושין, שנהגו כן מצד מידת חסידות לא לצאת מהארץ ואפילו לזמן מועט⁶. וכן הוא בשלטי גיבורים (המובא לעיל בהערה 1).

דעת הרמב"ם וסייעתו

והרמב"ם פוסק את הגמרא בעבודה זרה להלכה:

"מותר לכהן להטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא, כגון: א) שהלך לישא אשה או ב) ללמוד תורה, אף על פי שיש שם מי שילמדנו בארץ ישראל לא מן הכל אדם זוכה ללמוד, וכן מיטמא בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אבל שהלך בבית הפרס הכל הולכין אחריו שם לנחמו, וכן מדלגין על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל ואפילו מלכי עכו"ם כדי להבחין בינם לבין מלכי ישראל כשיחזור כבודן למקומן, וכן כל כיוצא בזה, וכן מיטמא בטומאה של דבריהם לדון עם העכו"ם ולערער עמהן, מפני שהוא מציל מידם, וכן כל כיוצא בזה".

(הלכות אבל פרק ג', הלכה יד)

ויוצא אם כן שהגמרא שם דנה דווקא במקרה של היתר הכהן להיטמא ביציאתו לחוץ לארץ (גזרת 'טומאת ארץ העמים' שהיא מדרבנן) ופוסק שמותר לו להיטמא לדבר מצווה אם אין לו אפשרות אחרת ומביא מספר דוגמאות של מצוות שעבורם מותר לכהן להיטמא.

---

6. וכן נהג הרב חרל"פ כפי שמתואר בספר "אלה מסעי" עמ' 165 הערה 192. חבריי המשלחת תכננו לנסוע דרך מטולה לביירות ומשם להפליג בספינה ליפו, אולם על פי בקשתו לא לצאת מארץ ישראל עשו את הדרך חזרה דרך חיפה. ועשה זאת משום מידת חסידות שלא יצא מעולם מארץ הקודש.

ישראל לא הוזהרו בטומאה ונשאלת השאלה האם ולמה הותר לישראל לצאת מארץ ישראל? שהרי לכל הפחות יהיה מותר לישראל לצאת לחוץ לארץ ככהנים לדברים הנזכרים בעבודה זרה.

ובאמת הרמב"ם בהקבלה דומה ביותר פוסק בהלכות מלחמות את האיסור לישראל לצאת מהארץ ומגביל רק לאותם הדברים שהותרו לכהן (א). ללמוד תורה, ב. נשיאת אישה, ג. 'להציל מן העכו"ם', ד. סחורה (יריד של עכו"ם), וכן לשון הרמב"ם:

"אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא: א) ללמוד תורה או ב) לישא אשה או ג) להציל מן העכו"ם - ויחזור לארץ, וכן יוצא הוא ד) לסחורה, אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין ... ואף על פי שמותר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום".

(הלכות מלכים, פרק ה', הלכה ט)

ובאמת עומד על כך הכסף משנה וכותב ששתי ההלכות נלמדו מאותה הגמרא בעבודה זרה (יג ע"א) העוסקת בטומאת כהן.

ולכאורה קשה על דברי הרמב"ם מהגמרא בכתובות שם מובא מעשה שנשאל רבי חנינא האם מותר לצאת מהארץ לשאת את יבמתו: "ההוא גברא דנפלה ליה יבמה בי חוזאה, אתא לקמיה דר' חנינא, אמר ליה: מהו למיחת וליבמה? אמר ליה: אחיו נשא כותית⁷ ומת - ברוך המקום שהרגו, והוא ירד אחריו?" (כתובות קיא ע"א), ולכאורה מובן מתשובתו של רבי חנינא שאין לרדת מהארץ אפילו על מנת ליבם את יבמתו. המאירי מבאר שרבי חנינא אמר את הדברים ב"דרך צחות", כלומר אין הכוונה שבאמת נשא אחיו כותית (או גויה) אלא שעצם זה שירד מהארץ כדי להתחתן איתה הדבר בעייתי ביותר עד כדי שאומר עליו "ברוך המקום שהרגו" ואומר לו "ועכשיו ירד אחיו אחריו", כלומר רבי חנינא מרחיק אותו מאותו הטעות שאחיו טעה בו שהלך 'לשאת אישה' בחוץ לארץ ולהשתקע

7. וקשה מדוע רבי חנינא קורא לאותה היבמה 'כותית'? הרי אם אותה האישה אכן הייתה מצאצאי הכותים הרי לכאורה רבי אמי ורבי אסי גזרו שהכותים הם כגויים גמורים (חולין ו ע"א) ולא הייתה נופלת כלל ליבום, שהרי אין צריך לייבם גוייה. ואפשר לתרץ שרבי חנינא הוא בדור השני לאמוראים עוד לפני שנגזרה הגזירה ובזמן הזה הם נחשבו כיהודים ורב אמי ורב אסי הם בני הדור השלישי, ולכן באותו הזמן כן היה צריך לייבם אותה אולם כבר אז היה רצונם של חכמים להתרחק מן הכותים. והרי"ד והמאירי על אתר גרסו "גויה".

שם ולכן ברוך ה' שהרג את אותו האיש, ובתמיהה אומר לו – וגם אחיו ירד אחריו? כלומר ייעשה את אותה הטעות שאחיו עשה. וכן ביאר המהרש"א שנקראת כותית על פי דברי הגמרא "כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים". וכן ביאר השיטה מקובצת.

על כל פנים, מובן מדברי הגמרא שאין לרדת לחוץ לארץ אפילו לייבם את יבמתו, וקשה על דברי הרמב"ם. ואפשר לתרץ שבכך שהרמב"ם כותב "ויחזור לארץ" הוא מוציא מדעת הסוברים שעבור מצוות אלו מותר לצאת מהארץ אפילו לזמן ארוך, אלא מסביר שמותר לצאת רק לזמן קצר, ואת הגמרא בכתובות אפשר שהרמב"ם מסביר מכך שמשאלת האדם את רבי חנינא "מהו למיחת וליבמה" שמשמע שכוונתו הייתה לרדת מהארץ ולא רק לשאת אותה ולחזור לארץ. וכך ביאר הכסף משנה על דברי הרמב"ם בהלכות מלכים. יוצא אם כן שעל פי הרמב"ם רק לצורך דברים אלו מותר לצאת מהארץ וגם זה בתנאי שזה לצורך קיום המצווה ומיד לאחר מכן לחזור לארץ.

הבנה נוספת בדעת הרמב"ם

ונראה שאפשר להסביר גם את הרמב"ם כדעת השאילתות, מכך שבהלכות אבל כותב הרמב"ם: "מותר לכהן להיטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא, כגון: [לשאת אישה וללמוד תורה]... וכן מיטמא בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות... וכן כל כיוצא בזה, וכן מיטמא בטומאה של דבריהם לדון עם העכו"ם ולערער עמהן, מפני שהוא מציל מידם, וכן כל כיוצא בזה".

ומשמע מדבריו בשלוש פעמים בהלכה זו שהדוגמאות של לשאת אישה וללמוד תורה הן דוגמאות בעלמא: ראשית בתחילת ההלכה הוא כותב שמותר לכהן להיטמא בחוץ לארץ "לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא", כלומר לכל דבר מצווה מותר להיטמא אם אין אפשרות לקיים את המצווה בארץ. שנית הרמב"ם כותב "כגון" וזוהי לשון דוגמא ולא לשון הכרעה, ושלישית הרמב"ם כותב 'וכן כל כיוצא בזה' גם על ענייני כבוד הבריות וגם על 'לערער עם העכו"ם' ופשוט שמדובר ביציאה לחוץ לארץ (ולא בשאר טומאות דרבנן) משום שבגמרא כתוב: "ואם היה כהן - מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהם".

וגם לפי פירוש הרמב"ם למשנה בסוגיית 'מגלחין במועד' (פירוש המשנה להרמב"ם מועד קטן פ"ג מ"א) משמע שמותר לצרכים שונים, ששכתב: "בתנאי שפירש לים לסחורה או לדבר הנחוץ...", והרי אליבא דהרמב"ם אסור לצאת

מארץ ישראל מלבד ארבעת הדברים, אם לא שנסביר שכוונתו במילים 'דבר הנחוץ' הם רק דברים אלו. אולם אפשר לדחות בפשטות שאינו מסביר את הסוגיה כדעת הראב"ד מארץ ישראל לחוץ לארץ, וכמו שהרחבנו לעיל. אולם בכל זאת לא נכחד שקשה טובא מדברי הרמב"ם במלכים שמשמע ממנו שרק לדברים הנמנים להלכה מותר לצאת שכותב להדיה לשון "אלא". אפשר לנסות להסביר שבהלכה זו דיבר על איסור 'לרדת מהארץ' דהיינו לזמן רב ולא רק לזמן מועט, ורק לדוגמאות שהביא מותר לרדת מהארץ עבורן, אולם גם זה הותר רק כשדעתו לחזור, אבל לשאר הדברים אסור אלא דרך ארעי בלבד, וכמו שחילק בהמשך דבריו "וכן ... לסחורה" שהרי דרך סחורה היא נעשית באופן ארעי (אף אם למספר חודשים) וחוזר לביתו לאחר מכן.

סיכום

נראה מדברי השאלתות, רבנו תם והרא"ש בשם הראב"ד שמותר לצאת מארץ ישראל גם לצורך קיום שאר מצוות. וכן פסקו המג"א ויש אומרים ברמ"א, וכן פסק המשנה ברורה והסביר שכך גם דעת השו"ע. ולדברי המהרי"ט מותר לצאת אף לדבר הרשות ולכל צורך, וכן משמע משלטי הגיבורים שאין איסור לצאת מהארץ לזמן מועט. אולם לפי ההבנה המקובלת ברמב"ם, כפי שנראה מהרמב"ם במלכים נראה שמותר רק לצורך ארבעה דברים לצאת מהארץ וגם זה בתנאי שלא משתקע אלא דעתו לחזור מיד. אולם העלנו הסבר נוסף בדעת הרמב"ם שיתאים לדעת השאלתות שמותר לצאת מהארץ אף לדברים נוספים והדוגמאות שהביא אינם אלו בלבד.

פסיקת האחרונים יציאה לחו"ל לשאר דברים

ונראה שאחרונים רבים לא קיבלו להלכה שרק עבור ארבעת הצרכים המוזכרים ברמב"ם במלכים פרק ה' מותר לצאת לחו"ל אלא הרחיבו את הרשימה עבור מצוות נוספת כדברי השאלתות. הרב ציץ אליעזר (חלק כב סימן ה') נשאל האם מותר לצאת ללימודי רפואה בחוץ לארץ? והתיר משום שכמו שהתירו לצאת לסחורה וודאי שיהיה מותר ללכת להשתלמות ברפואה שכל הזמן צריך להשתלם בזה לאור 'ההמצאות החדשות'. וכתב שכן לכל צורך מצווה מותר.

והרב משה שטרנבוך בתשובות והנהגות (כרך ג' סימן סא) כתב בעניין נסיעה לקברי צדיקים – שעל אף שהג"א (שהוא מצאצאו ונחשב שעוסק רבות בדרך הגר"א) הקשה שהנאמר בהפלגה בספינה בערב שבת שמותר לראות פני חברו דווקא בזה, אבל לעניין איסור יציאה מהארץ – חמיר טפי. אולם בכל זאת המג"א והפוסקים נקטו להקל בזה.

וכן כתב הרב חיים דוד הלוי בשו"ת 'עשה לך רב' (חלק ב' סימנים נג-נד) – שמותר לצאת להקביל את פני רבו בחו"ל (בתנאי שיהיה לזמן מוגבל). ועל אף שנראה בסתם שכל זה מדובר לצרכים חשובים כלימודים ועניינים שונים, אבל לצורך 'נופש' בסתם אין להתיר משום שמהפוסקים לעיל ראינו ש"טיול" הוא המגדיר הבסיסי לדבר סתמי.

אולם יש מן הפוסקים שאפילו התירו לצאת לטיול בתנאים מסוימים, הרב זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד (בבא בתרא עג ע"א) כותב - שמדברי רבה בר בר חנה שמתאר שראה דברים מופלאים ('לדידי חזי ליה...'), משמע שאין בזה משום ביטול תורה, והמהרש"א כותב שעל אף שהמפרשים נוטים להסביר את הדברים לא כפשוטם (במעשיות רבה בר בר חנה), אין להכחיש פשטי הדברים. ומהרשב"ם הוא מביא שיש בדברים האלה משום "מה רבו מעשיך ה'". ולכן מסיק החשוקי חמד "אם יש בזה תועלת של מצווה, ושבח לבורא עולם – ייתכן שאין בזה איסור של יציאה לחו"ל". וכותב לבסוף שזה דווקא לעבודת ה' ולא סתם להבלי העולם. "ואם כן יש ללמוד לעניננו, שאם עושה כן לשם שמים אין בזה איסור, אך אם כוונתו ומחשבתו על הבלי העולם, ביטל עשה, ועונשו גדול". כן כותב הרב וואזנר בשבט הלוי (ח"ה סימן קעג) - שעיקר הטעם של הרמב"ם באיסור יציאה מארץ ישראל הוא משום איסור דירת קבע, אולם 'בדעתו לחזור' אסור לצאת רק 'שלא לצורך כלל': "...אבל בדעתו לחזור אסור לצאת שלא לצורך כלל, אבל בצורך כל דהו לא גזרו, ובטיול ע"פ סברא לא נקרא צורך, ומכל מקום אם הולכים לזמן מועט מאד לראות פלאי הטבע של יוצר בראשית ברוך הוא יש מקום לצדד להקל, כמובן צריך להפך הכל לדרך מצוה...".

אולם הרב אשר וייס שליט"א כתב על דבריו (מנחת אשר, במדבר, סימן ע"א) שקשה לסמוך על סברא זו משום שרבים האנשים שעל אף שהם נמצאים מול נפלאות הבריאה אינם שמים ליבם אלא 'לתענוג החיזיון ולא לאהבת ה'", וכתב שאם זוהי סברת ההיתר, הרי שאפשר לטעון על כך וכי אותו אדם טייל בכל הארץ לאורכה ולרחבה עד שהוא מחפש מקומות בחו"ל שעליהם יתפעל בפלאי הבריאה? ולכן כתב שלטעמו מותר לצאת לנופש מהטעם של מנוחת הגוף

והנפש "אכן זאת נראה דהמבקש לצאת את הארץ לצורך מנוחת נפשו להתרחק משאון העיר והמונה וירחיק איזה זמן מטרדותיו אשר רבו בארץ, דלא גרע מן היוצא לראות את חבירו ואף זו חשובה כדבר מצוה שמבריא נפשו וגופו לעבודתו יתברך".

וכותב הרב דיכובסקי שליט"א ("יציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ" - תחומין כ, תש"ס, עמ' 399-406): "...נראה שגם יציאה לנופש המושג על ידי שינוי אוויר ושינוי אווירה, גם היא בבחינת צורך, ומותרת. אם התירו חז"ל "הרווחת נכסים", למי שיש לו נכסים ורוצה להרוויח עוד ועוד, למה לא נתיר גם "הרווחת הגוף", שאינה פחותה מרווח של נכסים? "הרווחת הנפש" אינה פחותה מהרווחת הגוף – על שניהם אנו מתפללים: רפואת הנפש ורפואת הגוף. במתח שבו חי אדם כיום יש מקום להנחה שרבים הם הזקוקים ל"אוורור" פיזי ונפשי, שקשה למצאו בארץ, ובפרט בתקופת הקיץ. למה יגרע צורך זה שהוא צורך חיוני, מהרווחת נכסים המתירה לצאת לחו"ל, כאמור בברייתא ובשו"ע... (עמ' 403).

ושאלתי את רבנו ראש הישיבה שליט"א ואמר לי שלדעתו מהרמב"ם נראה שרק לצרכים אלו אפשר לצאת, אולם באמת משום השאילתות להלכה קיבל את דעת האומרים שאפשר לטוס לצרכים נוספים ולכן התיר הרב בעבר יציאה לקברי צדיקים (ולא משום שקברי צדיקים נכללים בתוך גדר 'תלמוד תורה'), אולם לגבי טיסה לטיול נראה שאין להתיר זאת בסתמא כיון שאפשר להתפעל מנפלאות הבריאה גם בנופי ארצנו, אף שאי אפשר לפסול זאת ב'סכינא חריפא' כיון שיש כאלה שלא מתפעלים מנפלאות הבריאה מארצנו וזקוקים דווקא לחו"ל או במקרה שבו אדם יודע שלא יוכל להינפש בארץ, וכל אדם צריך לבדוק היטב עם מורה הוראה מהם צרכיו והאם הם באמת מצדיקים צורך לטיול בחוץ לארץ.